

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
Економічний факультет
кафедра фінансів**

**Методичні вказівки
до вивчення дисципліни «Фінанси» для
здобувачів ОП «Фінанси і кредит» зі спеціальності
072 «Фінанси, банківська справа, страхування та
фондовий ринок»**

Київ 2024

Методичні вказівки до вивчення дисципліни «Фінанси» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти ОПП «Фінанси і кредит» зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок».

Укладачі:

Лемішко Олена, доктор економічних наук, доцент, професор кафедри фінансів,

Тітенко Зоя, доктор економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів,

Шевченко Наталія, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів

Рецензенти:

Мірзоєва Тетяна, доктор економічних наук, професор, професор кафедри економіки,

Музиченко Андрій, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри статистики та економічного аналізу

Рекомендовано Вченою радою економічного факультету НУБіП України (протокол № 4 від 17 жовтня).

Лемішко О.О., Тітенко З.М., Шевченко Н.Ю. Методичні вказівки до вивчення дисципліни «Фінанси» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти ОПП «Фінанси і кредит» зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок».

Викладено Методичні вказівки до вивчення дисципліни «Фінанси» для здобувачів ОП «Фінанси і кредит» зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної та заочної форм здобуття вищої освіти.

© О.О. Лемішко, З.М. Тітенко, Н.Ю. Шевченко, 2024

ЗМІСТ

Вступ	4
Мета, завдання та компетентності навчальної дисципліни	4
Загальні вимоги до виконання самостійної роботи	7
Матриця оцінювання самостійних робіт студентів	8
Програма навчальної дисципліни «Фінанси»	9
Тема 1. Сутність фінансів, їхні функції та роль у суспільстві	9
Тема 2. Генезис і еволюція фінансів та фінансової науки	10
Тема 3. Становлення та розвиток фінансової науки в Україні	11
Тема 4. Фінансова система	12
Тема 5. Фінансова політика і фінансовий механізм	13
Тема 6. Фінансове право і фінансове законодавство	14
Тема 7. Фінансова безпека	15
Тема 8. Державні фінанси. Бюджетна система. Бюджет держави. Бюджетний процес	16
Тема 9. Податки. Податкова система	17
Тема 10. Державний кредит і державний борг	18
Тема 11. Місцеві фінанси. Бюджетний федералізм і фінансове вирівнювання	19
Тема 12. Страхування. Страховий ринок	20
Тема 13. Соціальні позабюджетні фонди	21
Тема 14. Фінанси суб'єктів господарювання	22
Тема 15. Фінансовий менеджмент	23
Тема 16. Фінанси домогосподарств	24
Тема 17. Фінансовий ринок	25
Тема 18. Міжнародні фінанси. Фінанси країн з розвинутою ринковою економікою. Фінанси європейського союзу	26
Питання для дискусій	30
Тематика рефератів	31
Підготовка та презентація реферату	32
Підготовка міні лекцій з проблемних питань	32
Тестові завдання	34
Рекомендовані джерела інформації	39

Вступ

Вихід України з повоєнної економічної кризи безпосередньо пов'язаний з поліпшенням фінансового стану суб'єктів господарювання всіх форм власності в усіх сферах діяльності. Одночасно, умови ринкової економіки потребують від суб'єктів підприємництва глибокого опанування теоретичних основ організації фінансів і глобального розуміння закономірностей розвитку фінансових процесів з метою грамотного й ефективного управління фінансами.

Тому вивчення основних програмних питань дисципліни «Фінанси», що відображають фінансові відносини в ринковій економіці, з демонстрацією реального становища цих відносин в Україні, з урахуванням сучасних викликів, є актуальним.

Вивчення дисципліни «Фінанси» для здобувачів освітнього ступеня «Бакалавр», спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок» (Освітня програма: «Фінанси і кредит») базується на визначенні сутності, функцій фінансів, їх місця і ролі у системі розподільних відносин.

Важливе значення має вивчення передумов виникнення фінансів, сутності фінансів як економічної категорії, взаємозв'язків фінансів з іншими економічними категоріями. Окрему увагу приділено дослідженню етапів еволюції фінансової науки, функціонуванню фінансової системи України, вивченню характеристик окремих сфер і ланок фінансової системи, економічного змісту й типів фінансової політики, її складових елементів і характеристик, механізму реалізації фінансової політики.

Значну увагу у вивченні дисципліни «Фінанси» приділено теорії державних фінансів і таким їх складовим, як бюджет, державні цільові фонди, державний кредит, розкриття змісту й призначення фінансів суб'єктів господарювання, міжнародних фінансів, фінансового та страхового ринків.

При викладанні матеріалу враховано нові законодавчі й нормативні зміни, що відбулися у функціонуванні фінансової системи України, з урахуванням сучасних викликів, а також опрацьовано широкий спектр сучасної наукової літератури з проблематики фінансів. У процесі вивчення дисципліни «Фінанси» акцентовано увагу на тому, що економічна стабільність країни значною мірою залежить від ефективності функціонування фінансової системи держави та грамотного управління фінансами на мікро- й макрорівнях.

Мета, завдання та компетентності навчальної дисципліни

Мета: формування у майбутніх фінансистів системи спеціальних знань, вмінь та практичних навичок, необхідних для аналізу сучасного стану та перспектив розвитку фінансової системи.

Завданнями дисципліни є формування цілісної системи знань про суть і форми прояву фінансів, механізм функціонування фінансових відносин та їх

оптимізацію у суспільстві, склад і структуру фінансової системи, сукупність фінансових органів та інститутів, засади формування і функціонування окремих сфер і ланок фінансової системи.

Набуття компетентностей:

Інтегральна компетентність (ІК):

Здатність розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми у галузі фінансів, банківської справи та страхування в ході професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування окремих методів і положень фінансової науки та характеризується невизначеністю умов і необхідністю врахування комплексу вимог здійснення професійної та навчальної діяльності.

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК01. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК02. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК03. Здатність планувати та управляти часом.

ЗК06. Здатність проведення досліджень на відповідному рівні

ЗК07. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК08. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК12. Здатність працювати автономно.

ЗК13. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК14. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

Фахові (спеціальні) компетентності (ФК):

СК02. Розуміння особливостей функціонування сучасних світових та національних фінансових систем та їх структури.

СК03. Здатність до діагностики стану фінансових систем (державні фінанси, у тому числі бюджетна та податкова системи, фінанси суб'єктів господарювання, фінанси домогосподарств, фінансові ринки, банківська система та страхування).

СК04. Здатність застосовувати економіко-математичні методи та моделі для вирішення фінансових задач.

СК05. Здатність застосовувати знання законодавства у сфері монетарного, фіскального регулювання та регулювання фінансового ринку.

СК07. Здатність складати та аналізувати фінансову звітність.

СК08. Здатність виконувати контрольні функції у сфері фінансів,

банківської справи та страхування.

СК10. Здатність визначати, обґрунтовувати та брати відповідальність за професійні рішення.

СК11. Здатність підтримувати належний рівень знань та постійно підвищувати свою професійну підготовку.

Програмні результати навчання (ПРН):

ПРН01. Знати та розуміти економічні категорії, закони, причинно-наслідкові та функціональні зв'язки, які існують між процесами та явищами на різних рівнях економічних систем.

ПРН02. Знати і розуміти теоретичні основи та принципи фінансової науки, особливості функціонування фінансових систем.

ПРН03. Визначати особливості функціонування сучасних світових та національних фінансових систем та їх структури.

ПРН04. Знати механізм функціонування державних фінансів, у т.ч. бюджетної та податкової систем, фінансів суб'єктів господарювання, фінансів домогосподарств, фінансових ринків, банківської системи та страхування.

ПРН05. Володіти методичним інструментарієм діагностики стану фінансових систем (державні фінанси, у т.ч. бюджетна та податкова системи, фінанси суб'єктів господарювання, фінанси домогосподарств, фінансові ринки, банківська система та страхування).

ПРН07. Розуміти принципи, методи та інструменти державного та ринкового регулювання діяльності в сфері фінансів, банківської справи та страхування.

ПРН09. Формувати і аналізувати фінансову звітність та правильно інтерпретувати отриману інформацію.

ПРН10. Ідентифікувати джерела та розуміти методологію визначення і методи отримання економічних даних, збирати та аналізувати необхідну фінансову інформацію, розраховувати показники, що характеризують стан фінансових систем.

ПРН12. Використовувати професійну аргументацію для донесення інформації, ідей, проблем та способів їх вирішення до фахівців і нефахівців у фінансовій сфері діяльності.

ПРН13. Володіти загальнонауковими та спеціальними методами дослідження фінансових процесів.

ПРН14. Вміти абстрактно мислити, застосовувати аналіз та синтез для виявлення ключових характеристик фінансових систем, а також особливостей поведінки їх суб'єктів.

ПРН16. Застосовувати набуті теоретичні знання для розв'язання практичних завдань та змістовно інтерпретувати отримані результати.

ПРН17. Визначати та планувати можливості особистого професійного розвитку.

ПРН19. Виявляти навички самостійної роботи, гнучкого мислення, відкритості до нових знань.

ПРН20. Виконувати функціональні обов'язки в групі, пропонувати обґрунтовані фінансові рішення.

ПРН22. Знати свої права і обов'язки як члена суспільства, розуміти цінності вільного демократичного суспільства, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

Загальні вимоги до виконання самостійної роботи

Тематика практичних та самостійних робіт, що запропоновані в цих методичних вказівках повністю відповідає робочій програмі дисципліни, а саме:

- на практичні заняття відведено 90 годин;
- на самостійне опрацювання відведено 90 годин (самостійне виконання завдань у вільний час).

Завдання, які запропоновані для практичних занять, включають найбільш важливі аспекти тем дисципліни, та мають такі компоненти: вирішення задач, практичних ситуацій, тестування, усні доповіді, дискусії. Завдання, які виконують здобувачі самостійно включають наступні компоненти: вивчення питань, що відведені на самостійне опрацювання; додаткове опрацювання законодавчо-нормативної та навчальної літератури по темі роботи; ознайомлення зі схематичними матеріалами за тематикою, що полегшує сприйняття та засвоєння матеріалу, який було опрацьовано під час аудиторної роботи, відповіді на питання самоконтролю; підготовка рефератів, доповідей, презентацій, відповіді на кросворди і т.д. Для отримання найвищих балів обов'язковим є участь здобувача у науковій роботі, а саме: написання тез доповідей, наукових статей, участь у наукових проєктах за темами дисципліни.

Усі завдання повинні виконуватися студентом самостійно та у чітко встановлені строки, які заздалегідь зазначені у навчальному графіку та повідомляються викладачем на перших заняттях з дисципліни, але обов'язково усі роботи мають бути виконані до дати закриття відповідних кредитів.

При написанні доповідей, рефератів, презентацій, есе обов'язково слід дотримуватися вимог, що стосуються структури роботи, а саме:

- титульна сторінка;
- зміст;
- короткий огляд теоретичної бази, пов'язаної з темою;
- основна частина з розробленими питаннями має включати аналітичний матеріал та статистичні дані, які характеризують сучасний стан предмету доповіді, презентації, есе, тощо;
- висновки;
- перелік використаних джерел;
- додатки (за необхідністю).

Вкрай важливим при виконанні усіх завдань з дисципліни дотримуватися правил академічної доброчесності, що є важливим аспектом в будь-якій науковій та навчальній діяльності, включаючи написання наукових, творчих робіт. Вимога до дотримання академічної доброчесності передбачає, що автор повинен діяти згідно з принципами чесності, інтелектуальної чесності, точності, об'єктивності і поваги до прав інших авторів.

Рекомендується виконувати завдання з використанням електронних ресурсів та інших інтерактивних методів навчання, які дозволяють студентам вивчати теорію та вирішувати практичні завдання у віртуальному середовищі.

Усі практичні завдання та самостійні роботи повинні бути здійснені з дотриманням вимог науково-методичної літератури з питань фінансів. Рекомендується використовувати актуальні та надійні джерела інформації, такі як наукові журнали, веб-ресурси, звіти підприємств та інші.

Отже, методичні вказівки розроблені на основі навчальної та робочої програм дисципліни «Фінанси». Представлена тематика практичних та самостійних робіт студентів, завдання орієнтовані на здобуття програмних результатів навчання. Запропоновані методичні вказівки зможуть забезпечити здобувачам вищої освіти якісне засвоєння знань та набуття професійних компетенцій за будь-якою формою навчання.

Матриця оцінювання самостійних робіт студентів

Відмінно 10 балів	Дуже добре 8 балів	Добре 6 балів	Задовільно 4 бали	Незадовільно 2 бали
1. Робота здана в обумовлені терміни 2. Робота відповідає вимогам до обсягу 10 слайдів 3. Робота представлена у вигляді презентації PowerPoint	1. Роботу здано з затримкою в 3 дні 2. Робота розміром менше 8 слайдів 3. Робота представлена у вигляді презентації PowerPoint	1.Роботу здано з затримкою в 7 днів 2.Робота розміром менше 6 слайдів 3. Робота представлена у вигляді презентації PowerPoint	1.Роботу здано з затримкою в 14 днів 2.Робота розміром менше 5 слайдів 3. Робота представлена у вигляді презентації PowerPoint	1.Роботу здано з затримкою в 30 днів 2.Робота розміром менше 5 слайдів 3. Робота представлена у вигляді презентації PowerPoint
4. У роботі розкривається зміст поставлених проблем 5. У роботі висвітлено зміст за таким планом: - Наукові погляди та теоретичні засади предмета дослідження - Надано характеристику сучасного стану предмета дослідження - Представлено	4. У роботі не в повній мірі розкривається зміст поставлених проблем 5. У роботі висвітлено зміст за таким планом: - Наукові погляди та теоретичні засади предмета дослідження - Надана характеристика сучасного стану	4. У роботі не в повній мірі розкривається зміст поставлених проблем 5. У роботі висвітлено зміст за таким планом: - Наукові погляди та теоретичні основи предмета дослідження - Присутня характеристика	4. У роботі не в повній мірі розкривається зміст поставлених проблем 5. Робота не розкриває зміст згідно з планом.	4. У роботі не в повній мірі розкривається зміст поставлених проблем

проблеми та перспективи предмета дослідження	предмета дослідження	сучасного стану предмета дослідження		
6. У роботі по тексту чітко вказуються використовані джерела інформації 7. Джерелом інформації є наукова база наукових досліджень або офіційні джерела статистичної та аналітичної інформації 8. Використані джерела не старші п'яти років до написання роботи	6. У роботі по тексту чітко вказані використані джерела інформації 7. Джерелом інформації є наукова база наукових досліджень або офіційні джерела статистичної та аналітичної інформації 8. Використані джерела не старші п'яти років до написання роботи	6. У роботі по тексту чітко вказані використані джерела інформації 7. Джерелом інформації є наукова база наукових досліджень та підручники і реферати 8. Використані джерела старші п'яти років до написання роботи	6. У роботі по тексту відсутні джерела інформації	6. У роботі по тексту відсутні джерела інформації
9. Робота захищена під час практичних занять 10. Захист проводився мовою курсу 11. Студент продемонстрував вільне орієнтування в матеріалі: може пояснити всі аспекти своєї роботи та надати відповіді на уточнювальні питання 12. Студент проявляє вміння взаємодіяти з аудиторією та демонструє навички публічних виступів	9. Робота захищена під час практичних занять 10. Захист проводився мовою курсу 11. Студент продемонстрував вільне орієнтування в матеріалі: може пояснити всі аспекти своєї роботи та надати відповіді на уточнювальні питання	9. Робота захищена під час практичних занять 10. Захист проводився українською мовою 11. Студент продемонстрував вільне орієнтування в матеріалі, але не може дати відповіді на уточнювальні питання	7. Робота захищена під час практичних занять 8. Захист проводився українською мовою 9. Студент не володіє матеріалом	7. Робота не захищена під час практичних занять

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ФІНАНСИ»

Тема 1. Сутність фінансів, їхні функції та роль у суспільстві.

Фінанси - складна економічна категорія, що має видиму і приховану форми прояву. Видима сторона проявляється у грошових потоках, що рухаються між суб'єктами фінансових відносин. Ці потоки – їх характер і форми, спрямованість і обсяги є предметом практичної фінансової діяльності. Прихована сторона фінансів пов'язана з тим, що відображають ті чи інші

грошові потоки, а саме – рух вартості створеного у суспільстві ВВП, тобто обмінні і розподільні відносини, які характеризують внутрішню сутність фінансів і є предметом фінансової науки.

Об'єктами фінансових відносин є вироблений ВВП (тобто вироблена у країні виробниками вартість кінцевих товарів і послуг в поточному році, яка включає вартість спожитих в процесі виробництва засобів виробництва та національний дохід в складі амортизації, зарплати, прибутку, ренти, непрямих податки) і в окремих випадках національне багатство.

Розподіл ВВП є необхідною передумовою безперервності виробництва. Фінанси виконують роль сполучної ланки між виробничими циклами, без них неможливе як просте, так і розширене відтворення.

Тому зростання ВВП створює стабільні фінансові умови для процвітання нації.

Суб'єктами фінансових відносин є підприємницькі структури, організації, домогосподарства або окремі громадяни, держава, інші держави та міжнародні організації

Характерними ознаками фінансів є: їх обмінно-розподільчий характер; рух вартості фінансових ресурсів від одного суб'єкта до іншого; грошова форма відносин; формування доходів і здійснення видатків; еквівалентний (за призначенням) характер обміну та розподілу і нееквівалентний перерозподілу.

Фінанси - система економічних відносин щодо створення, розподілу і використання фондів фінансових ресурсів для забезпечення державою виконання її функцій і задоволення потреб суб'єктів господарювання.

Контрольні питання:

1. Предмет фінансової науки.
2. Сутність фінансів.
3. Необхідність та характерні особливості фінансів.
4. Роль та призначення фінансів в суспільному житті.
5. Функції фінансів.
6. Взаємозв'язок фінансів з іншими дисциплінами.
7. Моделі фінансових відносин в суспільстві.
8. Основні фінансові категорії.

Тема 2. Генезис і еволюція фінансів та фінансової науки.

Термін „генезис” означає процес зародження та подальший розвиток, який зумовив певний стан, вид, вияв певного явища і застосовується з метою пізнання суспільних явищ.

Фінанси – історична категорія, зміст якої змінювався відповідно до змін суспільного устрою. Термін „фінанси” походить від середньовічного латинського терміну **finis – фініш, кінець**. Це поняття набуло поширення у

грошових відносинах між державою та населенням. Після закінчення грошового розрахунку особа, яка сплатила внесок на користь представника державної влади, отримувала документ – *fine*. Назва такого документа і була підставою виникнення терміну **financia** – „кінець грошового платежу”, який виник в Італії в XII-XIII ст. для позначення обов'язкової сплати грошей та строку сплати.

Фінансова наука - спеціалізована галузь знань, що спрямована на вивчення теоретичних, методичних і практичних аспектів розвитку фінансових відносин, їх форм, методів та інструментів функціонування.

Фінансова наука виникла значно пізніше інших соціально-політичних наук, її народження відносять до XV-XVI ст. Фінансова наука виникла одночасно з політекономією.

Видатні фінансисти всіх часів і народів:

- Діамеде Карафа (ніаполітанське королівство, кінець 15 ст.),
- Ж.Боден (Франція, кінець 16ст.) - 7 джерел доходу держави,
- Т.Гоббс, Д.Локк (Англія 17 ст.,прямі і непрямі податки),
- В.Петті - Трактат про податки і збори,
- Німецькі фінансисти- камералісти (Л.фон Секкендорф, Ф.Юсті побудували загальну систему фінансової науки)
- Французькі вчені- фізіократи (Ф.Кене, А.Тюрго, О.Мірабо),
- А.Сміт (Англія кінець 18 ст., Багатство народів)
- Д.Рікардо (кінець 18 ст, загальні принципи оподаткування),
- А.Вагнер (Німеччина, 9 принципів оподаткування),
- К.Рау (Німеччина, 19 ст.,Основи фінансової науки),
- К.Маркс, Ф.Енгельс (Німеччина, 19 ст., походження додаткової вартості)
- К.Менгер (засновник маржиналізму)
- Дж Кейнс (тридцяті роки 20 ст., ідея державного регулювання економіки),
- неокейнсіанці, неокласики, неоконсерватори (ступінь регулювання економіки державою)
- Нобелівські лауреати 20-21 ст. у галузі економіки(фінансів).

Контрольні питання:

- 1 Етимологія терміну „фінанси”.
2. Передумови виникнення фінансів.
3. Фактори, які обумовили генезис фінансів.
4. Поняття еволюції фінансів.
5. Найбільш важливі етапи еволюції фінансів і наукові школи.

Тема 3. Становлення та розвиток фінансової науки в Україні.

Фінансова наука в Україні розвивалася в контексті її розвитку в російській імперії. Перші роботи з'явилися з другої половини 19 ст. Одним з

авторів такого роду наукових робіт був видатний вчений, поет, письменник та громадський діяч **І.Я. Франко**. Питанням фінансів він присвятив близько 40 праць, які актуальні і сьогодні. В цих роботах висвітлено питання аналізу фінансової політики Австро-Угорської імперії, характеру діяльності різних фінансових установ, в т. ч. комерційних банків, фінансових фондів, господарських товариств. Ці праці актуальні й сьогодні, їм притаманний високий професіоналізм.

У 1883 р. Франко І. видає роботу „Сила податкова Галичини”, в якій досліджує наявну податкову систему імперії, вбачає причину податкового тягаря в надмірних непрямих податках, які завуальовують справедливий розподіл національного багатства між верствами населення на користь капіталу.

В кінці 19 ст. Франко І. аналізує розвиток банківської системи Галичини в зв'язку з банкрутством банків, що характерно і для нашого часу. Він висловлює впевненість, що розвиток фінансово-кредитних відносин сприятиме активізації господарського життя в країні.

До числа інших українських економістів-фінансистів належить М.І. Туган - Барановський, професор університету святого Володимира, який посідав посаду міністра фінансів України в уряді Центральної Ради. Вчений доводить, що зі зростанням прибутку може зрости і заробітна плата, і відповідно доходи держави, він був проти запровадження прогресивного прибуткового податку. Він же доводив, що економіка, побудована на принципах сукупного попиту і сукупної пропозиції, має гарні перспективи.

До числа українських вчених-фінансистів належав професор Київського університету святого Володимира М.Х. Бунге – відомий державний діяч, який обіймав посаду ректора Київського університету. Його праці присвячені питанням грошового обігу, кредиту, державних фінансів.

Сучасні українські вчені часів незалежної України працюють над проблемами удосконалення бюджетної і податкової системи, фінансово-кредитного механізму, фінансового менеджменту, фінансових ринків.

Контрольні питання:

1. Зародження науки про фінанси в Україні 16 століття.
2. Основні напрями та етапи розвитку фінансової науки.
3. Внесок класиків економічної теорії в розвиток фінансової науки.
4. Внесок українських вчених у фінансову науку.
5. Напрями сучасної світової та вітчизняної фінансової думки.

Тема 4. Фінансова система.

Фінансова система держави є відображенням форм і методів конкретного використання фінансів в економіці. Так у державі тоталітарного типу фінансова

система є спрощеною (складається загальнодержавних фінансів, фінансів підприємств і галузей економіки) і дещо примітивною.

У державах з ринковою економікою фінансові системи досягають своєї завершеності, однак можуть суттєво відрізнятися. У державах з перехідною економікою фінансові системи характеризуються формуванням окремих їх ланок (фінансового та страхового ринку, державного боргу тощо).

Фінансові системи держав можуть відрізнятися за своєю структурою, але у всіх них є спільна ознака – різноманітні фонди фінансових ресурсів, які різняться методами мобілізації та напрямками використання, однак тісно пов'язані між собою.

Виділення складових елементів **внутрішньої будови** фінансової системи проводиться за ознакою каналів руху грошових потоків і місця концентрації фінансових ресурсів. Концентрація фінансових ресурсів проводиться у відповідних грошових фондах, які можуть виступати ознакою виділення окремих ланок фінансової системи.

Організаційна структура фінансової системи – сукупність фінансових органів та інститутів, яка характеризує систему управління фінансами. Необхідність розподілу і перерозподілу ВВП є об'єктивним явищем, форми і методи фінансових відносин відображають установлену у світовій практиці внутрішню структуру фінансової системи. Разом з тим рух грошових потоків здійснюється не сам по собі, а керується певними управлінськими структурами, юридичними і фізичними особами. Це суб'єктивна сторона побудови фінансової системи, яка, маючи певні закономірності, відображає умови конкретної країни.

Контрольні питання:

1. Сутність фінансової системи держави.
2. Внутрішня та організаційна структура фінансової системи.
3. Фінансові органи та інститути у сфері бюджету держави, на фінансовому ринку, контрольно-регулюючі органи та органи управління соціальними позабюджетними фондами.
4. Коротка характеристика окремих сфер та ланок фінансової системи.
5. Управління фінансовою системою.
6. Функції Міністерства фінансів.
7. Функції Держказначейства тощо.
8. Функції Рахункової палати ВРУ, Аудиторської палати, НБУ.
9. Функції фондової біржі, фінансових посередників.
10. Функції позабюджетних соціальних фондів.

Тема 5. Фінансова політика і фінансовий механізм.

Вплив фінансів на економічний і соціальний розвиток суспільства не можна зрозуміти без вивчення фінансової політики і фінансового механізму.

Фінансова політика держави – це досить складна сфера діяльності законодавчої і виконавчої влади, яка включає заходи, методи і форми організації та використання фінансів для забезпечення економічного і соціального розвитку. Правову основу реалізації фінансової політики становить фінансове законодавство. Виконавча влада здійснює заходи щодо удосконалення фінансового механізму реалізації фінансової політики.

Більш структурованим є визначення *фінансової політики як особливої сфери економічної діяльності держави, спрямованої на мобілізацію фінансових ресурсів, їх раціональний розподіл і використання для забезпечення функцій держави* Або трактування *фінансової політики, як комплексу дій і заходів, що здійснюються державою в межах наданих їй функцій та повноважень у сфері фінансової діяльності суб'єктів господарювання та фінансових інституцій, громадян і безпосередньо держави з метою вирішення певних завдань і досягнення поставлених цілей*.

Фінансова політика відображає суб'єктивну сторону функціонування фінансів. Самі по собі фінанси і фінансова система є об'єктивними явищами. Вони існують незалежно від волі окремих суб'єктів фінансових відносин і загалом відбивають об'єктивні закономірності розвитку.

Мета фінансової політики – оптимальний розподіл ВВП між галузями народного господарства, соціальними групами населення, територіями. При цьому має забезпечуватись стійке зростання економіки, удосконалення її структури, створення умов для розвитку господарських утворень різних форм власності й господарювання.

Основним завданням фінансової політики є забезпечення фінансової стабільності і на цій основі – досягнення неперервного збільшення темпів економічного розвитку як основного джерела підвищення суспільного добробуту.

Контрольні питання:

1. Сутність та основні чинники впливу на фінансову політику.
2. Роль фінансового механізму в економіці держави.
3. Складові елементи фінансового механізму та їх характеристика.
4. Суть та форми фінансового забезпечення.
5. Зміст фінансового регулювання.
6. Фінансові методи, важелі та інструменти.
7. Управління фінансовим механізмом.
8. Типи та види фінансової політики.

Тема 6. Фінансове право і фінансове законодавство.

Фінансове право, як галузь права і особливо як навчальна дисципліна, тісно пов'язане з загальною **теорією фінансів**. Зокрема, фінансове право відображає у

специфічних формах ті ж явища об'єктивної реальності, що і загальна теорія фінансів – фінансові відносини. Понятійно-категоріальний апарат фінансового права також є похідним від понятійно-категоріального апарату загальної теорії фінансів. Що стосується фінансового права як навчальної дисципліни, то його зовнішня подібність і близькість із загальною теорією фінансів іноді призводить навіть до фактичної підміни змісту предмета фінансів змістом предмета фінансового права. Раніше така підміна зустрічалась навіть в підручниках. Насправді ж відмінності між фінансовим правом і загальною теорією фінансів не менш виразні й промовисті, ніж подібність між ними.

До того ж, якщо подібність між ними стосується лише зовнішніх сторін, то відмінності коріняться в їхньому змісті. *Фінансове право відображає надбудовні суспільні відносини, а загальна теорія фінансів – базисні суспільні відносини.* Тобто фінансове право і загальна теорія фінансів настільки подібні й водночас різні між собою, як подібні й різні між собою форма і зміст будь-якого явища.

Система правових норм, що регулюють фінансову діяльність держави, становить фінансове право.

Фінансове право – сукупність правових норм, що регулюють економічні відносини у сфері мобілізації, розподілу та використання централізованих і децентралізованих фондів грошових коштів держави й органів місцевого самоврядування, необхідних для їх безперервного функціонування.

Контрольні питання:

1. Зв'язок теорії фінансів і фінансового права.
2. Сутність фінансового права.
3. Регулювання фінансової діяльності держави Конституцією України.
4. Закони, що регламентують фінансові питання.
5. Законодавче регулювання бюджетних відносин, соціального захисту населення.
6. Фінансове право в сфері фінансового ринку, міжнародних відносин, фінансів підприємств та фінансів населення.
7. Принципи та методи фінансового права.
8. Форми бюджетного фінансування – дотація, субвенція, субсидія.

Тема 7. Фінансова безпека.

Однією із найважливіших складових економічної безпеки є фінансова безпека, без якої практично неможливо вирішити жодне із завдань, що стоять перед державою. У цьому контексті доволі переконливим аргументом є слова М. Єрмошенка, який зазначає, що фінансова безпека є ґрунтовною складовою економічної безпеки держави, оскільки на фінансах базується будь-яка економіка, фінанси – кров економічної системи держави. Вчений обґрунтовує

необхідність забезпечення і підтримки фінансової безпеки держави, тому що вона стосується не лише держави в цілому, а й усіх галузей національного господарства, приватних підприємців, усього суспільства. Нехтування станом фінансової безпеки може призвести до катастрофічних наслідків: занепаду галузей, банкрутства підприємств і, зрештою, підриву системи життєзабезпечення держави з подальшою втратою її суверенітету.

Формування і практична реалізація дієвого механізму забезпечення фінансової безпеки передбачають, перш за все, з'ясування суті цього поняття, визначення факторів, що впливають на стан фінансової безпеки, дослідження взаємопов'язаності окремих складових цієї складної за внутрішньою будовою та ієрархічною декомпозицією структури.

Контрольні питання:

1. Що таке фінансова безпека, і які її основні складові?
2. Які фактори впливають на рівень фінансової безпеки держави?
3. Як взаємопов'язані фінансова безпека підприємства та економічна безпека держави?
4. Які основні загрози фінансовій безпеці можуть виникати в умовах глобалізації?
5. Які інструменти та методи використовуються для забезпечення фінансової безпеки на національному рівні?
6. Як фінансова грамотність населення впливає на рівень фінансової безпеки країни?

Тема 8. Державні фінанси. Бюджетна система. Бюджет держави. Бюджетний процес.

За своєю економічною суттю державні фінанси – це сукупність розподільно-перерозподільних відносин, що виникають у процесі формування і використання фінансових ресурсів держави, призначених для забезпечення виконання державою покладених на неї функцій.

Суб'єктами державних фінансів, з одного боку, є держава, з іншого – населення і підприємницькі структури.

Ланки державних фінансів:

- сукупність усіх бюджетів держави;
- фонди цільового призначення;
- державний кредит;
- фінанси підприємств і організацій державної та комунальної форм власності.

За регіональною ознакою державні фінанси поділяються на загальнодержавні й місцеві, зокрема бюджет держави – державний і місцевий; цільові фонди – загальнодержавні і регіональні; державний кредит – державні

позики і місцеві позики; фінанси державних підприємств – фінанси державного сектору і фінанси муніципального господарства.

Функціонування сфери державних фінансів характеризують такі категорії як державні доходи, державні видатки і державний кредит.

Державні доходи – сума коштів, що мобілізується державою на забезпечення своєї діяльності. За рівнем розміщення вони поділяються на централізовані, які розміщені в фондах, й децентралізовані, які розміщені на державних підприємствах. За методами мобілізації вони поділяються на податкові, позикові, надходження від державного майна та угідь.

Державні видатки – сума коштів, що витрачається державою в процесі здійснення її фінансової діяльності. За рівнем розміщення вони поділяються на централізовані і децентралізовані. За роллю у суспільному виробництві розрізняють поточні витрати та витрати на розвиток. За формами фінансування розрізняють такі державні видатки: інвестиції, бюджетні кредити, державні дотації, субсидії і виплати, кошторисне фінансування. За цільовим призначенням видатки класифікуються за статтями витрат: капітальні вкладення, капітальний ремонт, заробітна плата, господарські витрати.

Державний кредит – передбачає залучення коштів державою на позиковій основі. Позичені кошти можуть використовуватись як через бюджетні видатки, так і на конкретні проекти – при випуску цільових позик.

Бюджет – це основний фінансовий план держави, документ, що затверджується у формі закону. Його можна розглядати з 3-х сторін: як економічну, правову категорію та за матеріальним змістом.

Контрольні питання:

1. Економічна сутність і призначення бюджету
2. Склад доходів і видатків бюджету.
3. Бюджетна система та принципи її побудови.
4. Бюджетний устрій і бюджетна система.
5. Сутність дефіциту бюджету та причини його виникнення.
6. Форми бюджетного профіциту.
7. Класифікація форм бюджетного дефіциту.
8. Основні концепції збалансованості бюджету.
9. Методи фінансування бюджетного дефіциту.
10. Подолання бюджетного дефіциту в Україні.

Тема 9. Податки. Податкова система.

Податки – це необхідна, первинна умова існування та діяльності держави, неодмінна ознака цивілізації будь-якого суспільства. Єдиного, стандартного визначення категорії податок в фінансовій науці не існує. Але, проаналізувавши всі стадії розвитку та становлення податків, враховуючи їх суспільне значення,

можна дати визначення категорії «податки». **Податки** являють собою обов'язкові платежі, що безоплатно стягуються з юридичних і фізичних осіб та сплачуються ними до бюджетів різних рівнів у відповідності з встановленими законодавством ставками та строками.

Плата (збір) (відповідає на запитання «за що?») передбачає певну еквівалентність відносин платника з державою, її розмір залежить від кількості ресурсів, які використовуються платником, а надходження плати визначається державною власністю на ці ресурси. Якщо держава втрачає право власності на них, то вона втрачає і ці доходи. Наприклад, це плата за землю, плата за воду, плата за заготівлю деревини, збір за забруднення навколишнього природного середовища, рентні платежі, державне мито та ін.

Відрахування і внески (відповідають на запитання «на що?», «від чого?») передбачають цільове призначення платежів. Воно може бути тільки частковим (відрахування), тобто встановленим згідно з економічним змістом платежів, або повним (внески), коли витрачання коштів у повному обсязі проводиться тільки за цільовим призначенням. Наприклад, часткове цільове призначення мають відрахування на геологорозвідувальні роботи. Оскільки вони вносяться до державного бюджету, то в загальній сумі його доходів це цільове призначення втрачається. При цьому розміри фінансування з бюджету геологорозвідувальних робіт можуть бути як більші, так і менші від надходжень цих відрахувань. Коли фінансування менше за надходження, цільове призначення залишку не зберігається. Прикладом повного цільового призначення є відрахування і внески у різні позабюджетні цільові фонди — внески у Пенсійний фонд та Фонди соціального страхування, внески у фонд сприяння зайнятості населення та ін. Використовувати ці внески не за призначенням не дозволяється, а змінити цільове призначення можна тільки на законодавчій основі.

Податкова політика здійснюється за певними напрямками і принципами. Напрями податкової політики визначаються завданнями соціально-економічного розвитку і можуть мати стимулюючу чи стримуючу спрямованість. Такими завданнями можуть бути забезпечення нарощування національного капіталу за рахунок капіталізації прибутку та сприяння інвестиціям, стимулювання експорту, забезпечення зайнятості населення і політика доходів, бюджетне вирівнювання регіонального розвитку, гуманізація суспільних відносин, демографічна і молодіжна політика та сприяння розвитку сім'ї тощо. Основою податкової політики є забезпечення дієвості податків у реалізації зазначених завдань як через їх фіскальну, так і регулюючу функцію.

Контрольні питання:

1. Сутність податку. Еволюція податку.
2. Відмінність податку, внеску, плати, відрахувань.
3. Класифікація податків.
4. Функції податків.

5. Значення податків у формуванні доходної частини бюджетів.
6. Податкова політика держави.

Тема 10. Державний кредит і державний борг.

Державний кредит являє собою доволі специфічну ланку державних фінансів. Він не має ні окремого фонду фінансових ресурсів (кошти, що мобілізуються за його допомогою, проходять, як правило, через бюджет), ні відособленого органу управління. Разом з тим, він характеризує особливу форму фінансових відносин держави і тому виділяється в окрему ланку.

Державний кредит безпосередньо зв'язаний з бюджетним дефіцитом, виступаючи джерелом його покриття. В окремих випадках за його допомогою можуть мобілізуватися кошти у фонди цільового призначення чи під цільові проекти.

Державний кредит за своєю економічною суттю – сукупність економічних відносин між державою (в особі органів влади й управління), з одного боку, і фізичними та юридичними особами – з іншого, за яких держава є позичальником, кредитором і гарантом.

Як економічна категорія державний кредит поєднує в собі фінансові та кредитні відносини. Як ланка фінансової системи він обслуговує формування і використання централізованих грошових фондів держави. Державний кредит є зворотним, терміновим і платним.

Призначення державного кредиту виявляється у тому, що він є засобом мобілізації державою додаткових фінансових ресурсів. Державний кредит є також джерелом збільшення прибутків власників цінних паперів.

Державний кредит як фінансова категорія виконує **три функції**: розподільну, регулюючу і контрольну.

Контрольні питання:

1. Передумови відносин державного кредиту.
2. Форми державного кредиту та цінні папери держави.
3. Класифікація цінних паперів держави.
4. Умови та джерела погашення державних позик.
5. Характеристика державного боргу.
6. Суть системи управління державним боргом.
7. Способи коригування державного боргу.
8. Оцінка державного боргу України.

Тема 11. Місцеві фінанси. Бюджетний федералізм і фінансове вирівнювання.

Поняття місцеві фінанси – синонім термінів фінанси місцевих органів влади, муніципальні (комунальні) фінанси, фінанси територіальної громади, комуни, общини, муніципального утворення, штату, міста, області, району, села, селища та ін. Подібні визначення засвідчують, що місцеві фінанси функціонують у різних формах залежно від державного і територіального устроїв тієї чи іншої країни.

В Україні формами місцевих фінансів є фінанси ОТГ (комунальні фінанси), фінанси області, фінанси міст Києва і Севастополя, фінанси міста, фінанси району, району в місті, фінанси села, селища.

В умовах ринкових відносин залишається і збільшується перелік таких справ, які правова держава вважає за доцільне передати для розв'язання місцевим органам влади. Для цього потрібні відповідні ресурси. Це і є об'єктивною причиною для функціонування місцевих фінансів.

Контрольні питання:

1. Місцеві фінанси: їх сутність і значення в економічному розвитку регіонів.
2. Завдання і функції місцевих органів влади в нових умовах.
3. Форми впливу фінансів місцевих органів влади на економіку та соціальну сферу.
4. Доходи та видатки місцевих бюджетів.
5. Класифікація доходів місцевих бюджетів.
6. Поняття та види міжбюджетних трансфертів.

Тема 12. Страхування. Страховий ринок.

Страхування є самостійною сферою фінансової системи. Включаючи сферу страхування до фінансової системи, ми виходимо з того, що економічна категорія страхування є складовою категорії фінансів.

Страхування як економічна категорія – це сукупність особливих замкнутих перерозподільних відносин між його учасниками з приводу формування цільового страхового фонду і його використання для відшкодування збитків, заподіяних за непередбачуваних несприятливих обставин, а також для надання матеріальної допомоги громадянам у разі настання певних подій у їх житті.

Сутність страхування проявляється в його функціях. Йому властиві функції: ризикова, попереджувальна, нагромаджувальна та контрольна.

Страхові відносини включають:

- страхові платежі;
- виплату страхового відшкодування;
- перестрахування;
- розміщення тимчасово вільних коштів на фінансовому ринку;

- отримання доходів від розміщення коштів на фінансовому ринку.

Страхові платежі – це переказування коштів страхувальником страховику. Вони можуть здійснюватися одноразово чи поетапно. Внесення страхових платежів здійснюється на основі страхових тарифів – розміру плати з одиниці страхової суми. Страховий тариф (брутто-ставка) складається з двох частин – нетто-ставки та навантаження. Нетто-ставка відображає ту частину тарифу, яка призначена для виплати страхового відшкодування. Навантаження відображає витрати страховика, пов'язані з проведенням страхування, та його прибуток.

Страхове відшкодування – це виплата страховиком застрахованому (або отримувачу повної чи часткової суми збитків). Розмір страхового відшкодування залежить від двох чинників – страхової суми і страхового збитку. Страхова сума – це сума, на яку застрахований об'єкт страхування, або розмір максимальної відповідальності страховика за договором у разі настання страхового випадку. Відношення страхової суми до вартісної оцінки об'єкта страхування характеризує страхове забезпечення, яке не може перевищувати 100 %.

Контрольні питання:

1. Економічна природа та суть страхування.
2. Передумови страхових відносин та класифікація ризиків.
3. Форми страхових фондів.
4. Класифікація страхування.
5. Характеристика ринку страхових послуг.
6. Розвиток системи страхування в Україні.
7. Резервні фонди фінансових ресурсів.

Тема 13. Соціальні позабюджетні фонди.

Фонди фінансових ресурсів цільового призначення є самостійною ланкою фінансової системи. Необхідність їх створення зумовлена потребою в наданні певних соціальних гарантій населенню.

Державні цільові фонди – це форма перерозподілу і використання фінансових ресурсів, що залучаються державою для фінансування деяких суспільних потреб. За допомогою них можна впливати на процес виробництва через фінансування, субсидування і кредитування підприємств; забезпечувати природоохоронні заходи; надавати соціальні послуги населенню.

Залежно від цільового призначення державні фонди поділяються на економічні і соціальні, а відповідно до рівня управління на державні і регіональні. Цільові фонди можуть бути постійними і тимчасовими.

Принципи організації централізованих фондів фінансових ресурсів:

- відрахування до фондів централізовано визначаються державою;

- відрахування до фондів є обов'язковими платежами і можуть стягуватися примусово;
- витрати з фондів здійснюються лише на певні потреби, які передбачені законом.

Соціальне страхування – це самостійна галузь страхування, що охоплює сукупність відносин з приводу формування і використання колективних страхових фондів, призначених для виплати відшкодування за постійної чи тимчасової втрати працездатності або місця роботи.

Контрольні питання:

1. Охарактеризуйте систему централізованих фондів цільового призначення.
2. Джерела формування та напрями використання Пенсійного фонду.
3. Джерела формування та напрями використання Фонду соціального страхування.
4. Джерела формування та напрями використання Фонду сприяння зайнятості населення.
5. Тимчасові загальнодержавні цільові фонди.
6. Позабюджетні фонди органів місцевого самоврядування.

Тема 14. Фінанси суб'єктів господарювання.

Фінанси підприємницьких структур – базова підсистема фінансової системи держави – це економічні відносини, що пов'язані з рухом грошових потоків, формуванням, розподілом і використанням доходів і грошових фондів суб'єктів господарювання в процесі відтворення.

Фінанси підприємств, як економічна категорія, проявляються та виражають свою сутність через такі функції:

- формування, розподіл та використання фінансових ресурсів для забезпечення операційної та фінансово-інвестиційної діяльності, для виконання фінансових зобов'язань перед бюджетом, банками, іншими суб'єктами господарювання;
- контроль за формуванням фінансових ресурсів у процесі відтворення.

Організація та функціонування фінансів підприємств базується на таких принципах: комерційний розрахунок, господарська та фінансова незалежність, фінансова відповідальність, матеріальна зацікавленість.

Фінансова діяльність відображається в грошових потоках (зовнішніх і внутрішніх), які характеризують різноманітні відносини.

Зовнішні фінансові відносини:

- між постачальниками і покупцями;
- з бюджетом: платежі та асигнування;
- з фондами спеціального призначення: внески і надходження;
- зі страховими компаніями: платежі і відшкодування;

- з банками: рахунки; кредитно-депозитне обслуговування; отримання і сплата відсотків;
- з інститутами фінансового ринку: розміщення власних цінних паперів і інвестування тимчасово вільних коштів;
- з галузевими і корпоративними органами.

Внутрішні фінансові відносини:

- отримання та розподіл доходу;
- розподіл чистого прибутку та його використання;
- формування і використання амортизації;
- формування і використання фондів підприємств.

В основі фінансової діяльності підприємств – здійснення витрат і формування доходів. **Підсумок фінансової діяльності** відображається у фінансових результатах – **прибутках чи збитках**.

Ланцюг, що відображає фінансову діяльність підприємств: фінансові ресурси → витрати → доходи → фінансові результати → збільшення або зменшення фінансових ресурсів.

Контрольні питання:

1. Суть фінансів підприємств.
2. Фінансові відносини підприємства.
3. Грошові потоки підприємства.
4. Фінансові ресурси підприємства та їх класифікація.
5. Методи фінансової діяльності підприємств.
6. Характеристика окремих видів фінансових ресурсів підприємства.

Тема 15. Фінансовий менеджмент.

Фінансовий менеджмент ґрунтується на неокласичній економічній теорії та її сучасних модифікаціях (інституціоналізмі, неоінституціоналізмі, лібералізмі тощо), а також теорії управління. В неокласичній економічній теорії особлива увага приділяється отриманню підприємством додаткової вигоди від функціонування інституціональної структури суспільства, яка покликана сприяти роботі ринку, оптимальному використанню ресурсів суспільства. У фінансовому менеджменті – це податкове планування, розробка облікової та фінансової політики, система розрахунків тощо.

Поняття «управління фінансами» пов'язують з управлінням держави або галузі, а якщо йде мова про підприємство, то здебільшого використовують поняття «фінансовий менеджмент».

У теоретичному плані фінансовий менеджмент є системою розробки і реалізації управлінських рішень з приводу формування, розподілу і використання фінансових ресурсів підприємницьких структур і організацій,

обігу їх грошових коштів, тобто це система управління фінансами, спрямована на підвищення ефективності його господарювання.

Фінансовий менеджмент як наука сформувався в середині ХХ століття в країнах з ринковою економікою за таких передумов: були створені основи загальної економічної теорії ринкового господарства; рівень організації виробництва досяг високого розвитку; сформувалася ефективна система національних і міжнародних фондів і фінансових посередників.

Таким чином, наукова школа фінансового менеджменту почала формуватися під впливом посилення ролі фінансового капіталу, формування фондового ринку.

Контрольні запитання:

1. Теоретичні основи фінансового менеджменту.
2. Фінансовий менеджмент підприємницьких структур.
3. Поняття податкового менеджменту.
4. Складові фінансового менеджменту.
5. Методи фінансового менеджменту.

Тема 16. Фінанси домогосподарств.

Фінанси домогосподарств визначаються як соціально-економічні грошові відносини щодо формування та використання фондів фінансових ресурсів з метою задоволення особистих потреб громадян. Джерелом створення цих фондів є заробітна плата й інші джерела доходів кожного члена домогосподарства.

До основних **доходів домогосподарств** належать доходи від заробітної плати, продажу власного капіталу, землі, продукції підсобних господарств, доходи, одержані від здачі в оренду майна, відсотки на капітал, вкладений у банківські депозити, цінні папери тощо.

Серед **видатків домогосподарств** розрізняють витрати на придбання споживчих товарів, оплату отриманих послуг трансферти (добровільні й обов'язкові). Податки з населення історично закладені в основі формування державних фінансів.

Домогосподарство – сукупність осіб, які спільно проживають в одному житловому приміщенні або його частині, забезпечують себе всім необхідним для життя, ведуть спільне господарство, повністю або частково об'єднують і витрачають кошти. Ці особи можуть перебувати в родинних стосунках або стосунках свояцтва, не перебувати у жодних із цих стосунків або бути і в тих, і в інших стосунках. Домогосподарство може складатися з однієї особи (ст. 1 Закону України «Про Всеукраїнський перепис населення»).

Домогосподарства за своєю економічною сутністю – господарські структури виняткового зразка, діяльність яких ґрунтується на створенні й

використанні фондів фінансових ресурсів. Така підсистема безпосередньо пов'язана з іншими підсистемами фінансової системи.

Контрольні запитання:

1. Що таке фінанси домогосподарств, і які основні функції вони виконують у сучасній економіці?
2. Які джерела доходів і статті витрат характерні для домогосподарств?
3. Як фінансове планування впливає на досягнення економічної стабільності домогосподарств?
4. Які інструменти заощадження та інвестування найчастіше використовують домогосподарства?
5. Як рівень фінансової грамотності населення впливає на ефективне управління фінансами домогосподарств?
6. Які основні ризики фінансової нестабільності можуть виникати у домогосподарств, і як їх можна мінімізувати?

Тема 17. Фінансовий ринок.

Фінансовий ринок є складовою фінансової системи держави. За економічною суттю фінансовий ринок – це **сукупність економічних відносин, пов'язаних з перерозподілом фінансових ресурсів, купівлею-продажем тимчасово вільних грошових коштів і цінних паперів.**

Об'єктами відносин на фінансовому ринку є грошово-кредитні ресурси, цінні папери та фінансові послуги, суб'єктами відносин – держава, підприємства різних форм власності, окремі громадяни.

В організаційному плані фінансовий ринок – це сукупність ринкових інституцій, що супроводжують потік коштів від власників фінансових ресурсів до позичальників.

Структуризація фінансового ринку проводиться за двома ознаками: формою ресурсів і організацією торгівлі ними.

За формою фінансових ресурсів фінансовий ринок поділяється на ринок грошей і ринок капіталів (фондовий).

За організацією торгівлі фінансовий ринок поділяється на кредитний та ринок цінних паперів.

Особливе місце у структурі фінансового ринку посідає ринок фінансових послуг, які надаються юридичним і фізичним особам відповідно до чинного законодавства під контролем держави або інших визначених законом органів.

Ефективний фінансовий ринок має базуватися на певних принципах: вільний доступ до ринкової інформації і ринкових інструментів для всіх учасників ринку, прозорість ринку, реальний захист інвесторів, ліквідність фінансових інструментів ринку, конкурентоспроможність і ефективність, відповідність міжнародним стандартам.

Контрольні питання:

1. Призначення та структура фінансового ринку.
2. Характеристика окремих ланок фінансового ринку.
3. Оцінка валютного ринку.
4. Принципи функціонування кредитного ринку.
5. Характеристика ринку цінних паперів.
6. Фінансові інструменти фондового ринку.
7. Ринок фінансових послуг.

Тема 18. Міжнародні фінанси. Фінанси країн з розвинутою ринковою економікою. Фінанси європейського союзу.

Міжнародні фінанси – це економічні відносини з приводу створення і використання фондів фінансових ресурсів, які здійснюються на світовому або міжнародному рівнях для задоволення спільних потреб, які мають міжнародне значення.

Міжнародні організації вступають у взаємовідносини з урядами окремих країн з приводу формування бюджету чи інших фондів цих організацій. Отримані кошти використовуються на фінансування централізованих заходів, проектів і програм цих організацій, на утримання їх апарату та на фінансову допомогу окремим країнам.

Міжнародні фінансові інститути мають взаємовідносини як з урядами, так і з суб'єктами господарювання окремих країн. Взаємовідносини з урядами складаються за двома напрямками. Перший відображає процес формування статутного капіталу за рахунок внесків окремих країн. Другий характеризує кредитні взаємовідносини. Взаємовідносини з підприємствами мають двосторонній кредитний характер. Кредити, як правило, надаються на конкурсній основі.

Міжнародні фінансові інститути створюються як надбудова над національними фінансовими системами. Вони ефективніше виконують ті функції, які на міжнародному рівні одна держава не може виконати. Ці інститути виконують в основному функції надання фінансової допомоги у формі кредитів країнам – членам міжнародних інститутів, які мають у цьому потребу. До їх складу входить: Світовий банк, Міжнародний валютний фонд, Європейський банк реконструкції та розвитку, Африканський банк розвитку, Азіатський банк розвитку, Міжамериканський банк розвитку.

Фінансова діяльність міжнародних організацій пов'язана з формуванням і використанням їх бюджету та цільових фондів. Доходи формуються за рахунок внесків країн, що входять до складу. Кошти використовуються згідно з бюджетом. Провідними з них є ООН і ЄС.

ООН заснована в 1943 р. з метою підтримання миру, вирішення економічних, соціальних та гуманітарних проблем, захисту прав людини, охорони навколишнього природного середовища.

Європейський Союз створений в 1957 р. з метою економічної співпраці Європейського економічного співробітництва. Було сформовано спільний ринок капіталів, товарів і послуг, скасовано митні бар'єри, здійснено уніфікацію податкового законодавства, створено європейську валютну систему. Бюджет формується за рахунок внесків країн Союзу. Всі доходи поділяються на 2 групи: внески країн-членів та доходи бюджету ЄС. До доходів бюджету ЄС належать мита і податки, якими обкладаються продукти, що імпортуються з країн, які не є членами Союзу, ПДВ, що встановлюється за єдиною ставкою щодо уніфікованої в усіх країнах бази оподаткування (ставка не може перевищувати 1,4%). Установлено ліміт бюджету ЄС – він не може перевищувати 1,2 загального обсягу ВВП Союзу.

Видатки бюджету ЄС поділяються на адміністративні (5%) та операційні (до 95%). Операційні видатки складаються з фінансування сільського господарства (до 50%), структурних перетворень в економіці країн Союзу, наукових досліджень і освіти, зовнішньої діяльності.

Бюджет ЄС розробляється Єврокомісією і затверджується Європарламентом. Виконує бюджет фінансове управління Європейської комісії, яке перебуває під подвійним контролем – з боку Палати аудиторів і Європарламенту.

Міжнародні фінансові інститути поділяються на: **всесвітні та регіональні.** До всесвітніх відносяться Міжнародний валютний фонд (МВФ), група Світового банку та Банк міжнародних розрахунків. Регіональний створюється за континентальною ознакою: Європейський банк реконструкції та розвитку; Азіатський банк розвитку; Африканський банк розвитку; Міжамериканський банк розвитку.

МВФ є провідним світовим фінансовим інститутом, який має статус спеціальної установи ООН. Він був заснований на міжнародній конференції в Бреттон-Вудсі в 1944 р., почав функціонувати у 1947 р. **Основна мета діяльності МВФ – сприяння розвитку міжнародної торгівлі й співробітництва у сфері валютного регулювання та надання кредитів у іноземній валюті для вирівнювання платіжних балансів країн-членів Фонду.**

Капітал МВФ утворений за рахунок внесків країн-членів Фонду. Розмір внеску визначається рівнем економічного розвитку країни та її місцем у світовій економіці й міжнародній торгівлі. Внесок України становить 997,3 млн SDR (спеціальні права запозичення) – це міжнародний платіжний засіб (у встановлених пропорціях до світових валют). Внесок кожної країни є її квотою. Чверть внеску проводиться у вільно конвертованій валюті, решта – в національній. Кількість голосів у Фонді визначається так: 250 голосів незалежно

від розмірів квоти + 1 голос на кожні 100 тис. SDR квоти. Не менше одного разу на 5 років здійснюється загальний перегляд квот.

Крім власного капіталу МВФ може використовувати позикові кошти, які може отримувати в будь-якій валюті як від офіційних органів, так і на приватному ринку позикових капіталів.

Діяльність МВФ охоплює три основні напрями: кредитування, регулювання міжнародних валютних відносин, постійний нагляд за світовою економікою.

Кредитування здійснюється для потреб вирівнювання платіжного балансу, компенсаційне фінансування та допомогу найбіднішим країнам. Фінансові операції є основним напрямом діяльності, які МВФ здійснює тільки з офіційними органами країн-членів Фонду.

Виділення кредитів залежить від трьох основних чинників: потреби в ресурсах для вирівнювання платіжного балансу, квоти країни та виконання вимог Фонду.

Механізм кредитування полягає в тому, що МВФ продає необхідну країні валюту за її національну валюту. Обсяги кредитування насамперед залежать від резервної і кредитної часток та кредитної політики. Резервна частка становить 25% квоти даної країни, тобто ту частину, що внесена в іноземній валюті. У межах цієї частки кредити видаються на першу вимогу країни без сплати відсотків і комісійних. Кредитна частина становить повну величину квоти даної країни. Ця сума ділиться на окремі транші (рівні чотири частини).

У тих випадках, коли потреби в іноземній валюті перевищують резервну і кредитну частки даної країни (тобто 125% її квоти) можуть використовуватись системи розширеного фінансування. Система розширеного фінансування, що почала діяти з 1974 р., передбачає надання кредитів з метою покриття дефіцитів платіжних балансів на більш тривалі терміни і в більших розмірах.

Існує система компенсаційного кредитування, яка призначена вирівнювати відхилення в платіжному балансі, що виникають з незалежних від даної країни причин. Сюди належать кредити на компенсацію втрат від скорочення виручки від експорту внаслідок падіння цін на світовому ринку, від збільшення вартості імпорту зерна, від непередбачених втрат фінансування створення резервних запасів. Важливу роль відіграє фінансова допомога найбіднішим країнам, що здійснюється на пільгових умовах, насамперед на структурну перебудову.

Другий напрям діяльності – регулювання валютних взаємовідносин, узгодження валютної політики країн-членів Фонду. МВФ установлює певні валютні обмеження. Як провідний Міжнародний фінансовий інститут, МВФ здійснює постійний нагляд і спостереження за світовою економікою. МВФ видає щомісячний збірник фінансової статистики, що включає дані про динаміку економічного зростання і цін, грошовий обіг, експорт та імпорт, стан платіжного балансу, величину офіційного золотого запасу, рівень валютних резервів, розміри зарубіжних інвестицій, динаміку валютних курсів.

Нагляд за макроекономікою та валютною політикою країн здійснюється за допомогою консультування.

Другою за значенням у системі міжнародних фінансів є група Світового банку, яка включає 4 міжнародні фінансові інститути: МБРР, Міжнародна асоціація розвитку. Міжнародна фінансова корпорація та Агентство гарантування багатосторонніх інвестицій.

Серцевиною групи виступає МБРР, який був заснований разом з МВФ в 1945 р. і почав функціонувати в 1946 р. Основна мета діяльності Банку – сприяння розвитку економіки країн-членів МБРР. Спочатку ця діяльність була спрямована на країни, що потерпіли внаслідок другої світової війни, нині – це країни, що розвиваються.

Джерелами ресурсів банку виступають: статутний капітал, залучення коштів шляхом випуску облігацій, резервний фонд.

Внески країн-членів здійснюються шляхом підписки на акції в межах встановлених квот. Квоти кожної країни визначаються її економічним потенціалом. Резервний фонд утворюється за рахунок банку.

Основні напрями кредитування – енергетика, транспорт, зв'язок, сільське господарство, охорона здоров'я та освіта. Кредити видаються на термін до 20 років під гарантії урядів на основі дольової участі банку з фінансування певних об'єктів – до 30% їх вартості.

Міжнародна асоціація розвитку надає кредити терміном до 50 років на пільгових умовах – 0,75%.

Міжнародна фінансова корпорація надає кредити високорентабельним приватним підприємствам країн, що розвиваються, без гарантії уряду.

Агентство з гарантування багатосторонніх інвестицій проводить страхування капітальних вкладень у країнах, що розвиваються, на випадок політичних ризиків: від експропріації, воєн, заворушень, зривів контрактів, чим сприяє розвитку діяльності інститутів групи світового банку.

Банк міжнародних розрахунків створений в 1930 р. – перший в історії міжнародний фінансовий інститут. Функції банку полягають у налагодженні співробітництва між центральними банками провідних країн світу та здійсненні розрахунків між ними. Банк забезпечує здійснення розрахунків між країнами, що входять до Європейської валютної системи. Він виконує депозитно-кредитні функції, здійснює валютні операції та операції на фондовому ринку.

ЄБРР (1990 р.) – діяльність його спрямована на країни, що розвиваються, сприяє здійсненню ринкових реформ. Україна – член банку з 1992 р. Не менше 60% кредитів ЄБРР має спрямовувати у приватний сектор економіки, і не менше 40% – у державну інфраструктуру.

Європейський інвестиційний банк (1958 р.) створений з метою фінансування проектів, що мають регіональне, галузеве та загальноєвропейське значення. Кредити надаються терміном на 20-25 років. Пріоритет – енергетика, транспорт, телекомунікації, охорона навколишнього середовища.

Європейський банк валютного співробітництва (1973 р.) в рамках Європейської валютної системи, виконує функції, аналогічні МВФ – надає кредити на покриття дефіциту платіжного балансу.

Контрольні питання:

1. В чому полягає різниця між міжнародними економічними відносинами і міжнародними фінансами.
2. Економічна природа міжнародних фінансів.
3. Роль і призначення міжнародних фінансів.
4. Характеристика міжнародних фінансових інститутів.
5. Фінанси Організації Об'єднаних Націй.
6. Фінанси Євросоюзу.

Питання для дискусій

1. Визначення суті фінансів авторами різних навчальних посібників і монографій.

2. Функції фінансів. Точки зору з цього питання вчених у галузі фінансів. Аналіз різних тверджень щодо функцій фінансів і позицій функціонування фінансових відносин в умовах ринкової економіки. Чи має право на існування регульовальна функція фінансів в умовах ринкових відносин?

3. Фінансова стабілізація: її ознаки на макро- і мікрорівнях економіки.

4. Фінансові відносини приватизації державної власності у промисловості, сільському господарстві; комунальної власності. Проблеми купівлі-продажу землі в системі земельних відносин у зв'язку зі створенням приватних орендних підприємств. Можливий стан фінансів України за різних варіантів вирішення цієї проблеми.

5. Фінансова політика України на сучасному етапі економічного розвитку. Проблеми організації фінансових відносин у період переходу до ринкової економіки. Негативні явища у фінансовій політиці України, причини їх виникнення і можливі варіанти дій щодо їх недопущення в умовах ринкової трансформації економіки.

6. Наукові основи побудови податкової системи держави. Чи враховані податкові концепції видатних економістів світу у процесі побудови податкової системи України на сучасному етапі?

7. Бюджетний устрій і бюджетна система України на сучасному етапі. Оцінка можливих підходів до вирішення питання про підвищення ролі й значення бюджетних відносин у зміцненні економічної самостійності адміністративно-територіальних формувань.

8. Бюджетний процес. Шляхи вирішення економічно обґрунтованих основ організації бюджетного процесу та реалізації загальних науково обґрунтованих

принципів складання, розгляду проектів бюджетів та їх затвердження та виконання.

9. Державний кредит. Проблеми внутрішнього і зовнішнього боргу.

10. Проблема незаконно вивезених з України вітчизняних капіталів, які перебувають на рахунках банків західних країн. Які можливі варіанти повернення цих капіталів і використання їх для інвестування власного виробництва в Україні?

11. Фінансовий ринок України. Можливі варіанти шляхів прискорення формування ринку цінних паперів і підвищення його ролі в регулюванні ринкових відносин.

12. Фінансовий механізм зовнішньоекономічної діяльності. У чому полягають негативні явища у здійсненні політики лібералізації зовнішньої торгівлі та її вплив на фінансове становище України? Можливі варіанти здійснення заходів щодо вдосконалення фінансового механізму зовнішньоекономічної діяльності для ефективнішого виконання ним функції із захисту вітчизняного виробництва і запобігання незаконному вивезенню вітчизняного капіталу з України.

Тематика рефератів

1. Шляхи перебудови фінансових відносин у період формування ринкової економіки України.

2. Роль фінансової системи у забезпеченні фінансової стабілізації.

3. Фінансовий механізм, його складові елементи і загальна характеристика.

4. Удосконалення фінансового механізму в Україні у період формування ринкової економіки.

5. Державний фінансовий контроль і його роль у забезпеченні фінансової дисципліни.

6. Податкова політика на сучасному етапі.

7. Податкова система на сучасному етапі.

8. Наукові основи побудови податкової системи держави з ринковою економікою.

9. Оцінка податкового законодавства України на сучасному етапі.

10. Організація податкової служби і контрольної роботи в Україні.

11. Переваги і недоліки системи прямого оподаткування.

12. Переваги і недоліки системи непрямого оподаткування.

13. Оподаткування прибутку підприємств та організацій.

14. Проблеми акцизного оподаткування підприємств.

15. Вплив прибуткового оподаткування на заощадження громадян.

16. Роль місцевих податків у податковій системі України.

17. Проблеми вдосконалення місцевого оподаткування в Україні.

18. Необхідність, зміст і роль бюджету в Україні.

19. Реформування міжбюджетних відносин.

20. Бюджетний дефіцит: причини, наслідки, методи управління.
21. Бюджетна політика у галузі державних фінансів.
22. Державний борг України: сучасний стан та перспективи його скорочення.
23. Зовнішній державний борг у країнах з перехідною економікою.
24. Державне регулювання фінансового ринку в Україні.
25. Фондовий ринок в Україні: сучасний стан, перспективи розвитку.
26. Біржовий та позабіржовий ринок паперів в Україні.
27. Стимулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні.
28. Медичне страхування в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку.
29. Фінансове забезпечення економічного та соціального розвитку адміністративно-територіальних одиниць.

Підготовка та презентація реферату

Підготовку до написання реферату починають з вибору теми. Студентам надається право самостійно вибрати тему з проблематики, визначеної кафедрою, а також запропонувати свою тему. У такому разі вибрана тема має бути узгоджена з викладачем, який проводить семінарські заняття.

Літературні джерела студент підбирає самостійно. Роботу з літературою потрібно починати зі складання повного списку книг, статей, нормативних документів з обов'язковим посиланням на джерело.

Зміст роботи треба викладати стисло, лаконічно, не припускаючи повторень та непотрібних відступів від теми.

Текст реферату має бути написаний чітким, розбірливим почерком без пропусків та скорочень слів або набраний на комп'ютері. Загальний обсяг – не більше семи сторінок. Текст роботи слід писати тільки на одній сторінці стандартного аркуша та розмішувати так, щоб залишалися поля по 25 мм з кожного боку. Нумери сторінок проставляються у верхньому правому кутку або посередині сторінки згори чи знизу. Титульний аркуш вважається першою сторінкою і номер на ньому не ставиться.

Наприкінці реферату оформляють список використаної літератури.

Презентація реферату проходить на семінарському занятті, де розглядається дана тема. Доповідь по реферату не повинна перевищувати 7–10 хв.

Підготовка міні лекцій з проблемних питань

Міні-лекція – це доповідь протягом 8-10 хвилин. Доповідь складається з: аналізу економічної проблеми, явища чи суперечності, які безпосередньо

стосуються курсу «Фінанси».

Аналіз проблеми містить виклад суті явища, поточного стану справ та його оцінку. Особливістю опису є те, що в ньому не потрібно наводити навчальний матеріал, який студенти окремо вивчають на семінарських заняттях (визначення термінів, переліки функцій, класифікацій чи принципів тощо), крім випадків, коли у визначеннях чи класифікаціях і міститься проблема, що є темою міні-лекції. Аналіз проблеми займає до 6-ти хвилин міні-лекції.

Висновок містить (якщо можливо) пропозиції щодо вирішення проблеми. У ньому доповідач використовує як власне обґрунтування проблеми, так і думку фахівців.

Критеріями оцінки міні-лекції є її змістовність, структурованість, зрозумілість і лаконічність.

Питання для міні-лекції студент може вибрати з нижчезазначеного переліку (узгодивши з викладачем) або запропонувати власну тему, також узгодивши її з викладачем.

Письмове оформлення міні-лекції не обов'язкове. Під час доповіді можна користуватися зібраними матеріалами.

Питання для міні-лекцій:

1. Дискусійні питання сутності фінансів.
2. Функції фінансів. Точки зору з цього питання вчених у галузі фінансів. Аналіз різних тверджень щодо функцій фінансів і позицій функціонування фінансових відносин в умовах ринкової економіки.
3. Фінансова стабілізація. Ознаки фінансової стабілізації на макро- і мікрорівнях економіки.
4. Фінансові аспекти приватизації державної власності у промисловості, сільському господарстві; комунальної власності. Проблеми купівлі-продажу землі в системі земельних відносин у зв'язку зі створенням приватних орендних підприємств. Можливий стан фінансів України за різних варіантів вирішення цієї проблеми.
5. Фінансова політика України на сучасному етапі економічного розвитку. Проблеми організації фінансових відносин у період переходу до ринкової економіки. Негативні явища у фінансовій політиці України, причини їх виникнення і можливі варіанти дій щодо їх недопущення в умовах ринкової трансформаційної економіки.
6. Наукові основи побудови податкової системи держави. Чи враховані податкові концепції видатних економістів світу під час побудови податкової системи України на сучасному етапі? Податкова гіпотеза А. Лаффера та її відображення у податковій системі України.
7. Бюджетний устрій і бюджетна система України на сучасному етапі. Оцінка можливих підходів до вирішення питання про підвищення ролі й значення бюджетних відносин у зміцненні економічної самостійності адміністративно-територіальних формувань.
8. Бюджетний процес. Шляхи визначення економічно обґрунтованих основ

організації бюджетного процесу та реалізації загальних науково обґрунтованих принципів складання, розгляду проектів бюджетів та їх затвердження та виконання.

9. Державний кредит. Проблеми внутрішнього і зовнішнього боргу.

10. Проблема незаконно вивезених з України вітчизняних капіталів, які містяться на рахунках банків західних країн. Можливі варіанти повернення цих капіталів і використання їх для інвестування власного виробництва в Україні.

11. Фінансовий ринок України. Можливі варіанти шляхів прискорення формування ринку цінних паперів і підвищення його ролі в регулюванні ринкових відносин.

12. Дискусії щодо співпраці України з міжнародними фінансовими інституціями при отриманні зарубіжних кредитів.

Тестові завдання

1. Виникнення поняття фінансів відноситься до:

- а) 18-го сторіччя;
- б) 2-го сторіччя;
- в) 15-го сторіччя;
- г) 19-го сторіччя.

2. Яке з тверджень не належить до закономірностей історичного розвитку фінансових відносин у рабовласницькому і феодалському суспільствах:

- а) фінанси почали відображати приватноправовий принцип діяльності держави;
- б) фінанси органічно пов'язувалися з доходами та витратами держави;
- в) фінанси тісно пов'язані з правовою діяльністю держави;
- г) податки, збори, позики, а також грошові витрати держави мали врегульований характер;
- д) більша частина витрат мала непродуктивний характер?

3. Термін «фінанси» виник?

- а) в рабовласницьких державах;
- б) у феодалському середньовіччі;
- в) в період індустріального суспільства.

4. У суспільстві першочергово виникли?

- а) гроші;
- б) фінанси;
- в) держави.

5. У якому столітті набуло поширення кейнсіанство як економічний

напряв:

- а) XIX;
- б) XX;
- в) наприкінці XIX – на початку XX ст.?

6. Теорія ефективного попиту ґрунтується на:

- а) оптимальному портфелі інвестицій;
- б) співвідношенні сукупного попиту та пропозиції;
- в) рівновазі між споживанням і виробництвом.

7. Якій політиці кейнсіанці надавали перевагу:

- а) бюджетній;
- б) кредитно-фінансовій;
- в) монетарній?

8. Фінансова система – це єдина система, тому що:

- а) вона базується на єдиному джерелі ресурсів усіх ланок;
- б) джерелом централізованих грошових фондів є національний доход;
- в) її функція – забезпечення певних темпів розвитку всіх галузей промисловості;

г) фінансова система складається тільки з однієї ланки.

9. До складу державних фінансів не входить:

- а) позабюджетні спеціальні фонди;
- б) державний кредит;
- в) фінанси підприємств;
- г) фінанси домогосподарств.

10. Нормативне забезпечення функціонування фінансового механізму не включає:

- а) інструкції;
- б) нормативи;
- в) кредити;
- г) норми;
- д) методичні вказівки;
- е) варіанти відповіді а), б), в), г) і д) правильні.

11. Фінансова політика – це:

- а) політика, яка охоплює всі напрямки діяльності держави;
- б) сукупність державних заходів щодо використання фінансових відносин для виконання державою своїх функцій;
- в) концепції визначення основних напрямів, цілей, головних завдань діяльності держави;
- г) стратегія управління фінансовою діяльністю держави та інших суб'єктів економіки.

12. Загроза – це:

- а) наявна або потенційна можливість дії внутрішньої, або зовнішньої загрози, вплив якої може завдати шкоди будь-якому суб'єкту або об'єкту;
- б) явище, чинник (сукупність чинників), що здатні реально створити умови

чи стати причиною повної, або часткової неможливості реалізації інтересів;

в) організація та реалізація системи заходів різного характеру з метою попередження, нейтралізації або локалізації потенційних чи реальних загроз;

г) це імовірність настання події, яка може відбутися за певних обставин у майбутньому та призвести до позитивного, негативного або нульового результату.

13. Складовими фінансової безпеки держави слід вважати:

а) валютну, боргову, інвестиційну, інформаційну, безпеку фондового ринку

грошово-кредитну, валютну, банківську, монетарну, боргову, бюджетну;

б) валютну, боргову, безпеку небанківського фінансового ринку, грошово-кредитну, бюджетну, банківську;

в) валютно-банківську, інноваційну, боргово-бюджетну, фінансово-технологічну.

14. Що з наведеного відноситься до специфіки податків:

а) податкові платежі не потребують еквіваленту;

б) податкові платежі стягуються на примусовій основі;

в) однією з сторін податкових відносин є держава;

г) відносини здійснюються на індивідуально-без еквівалентній основі;

д) всі відповіді правильні.

15. Структура бюджетної системи України визначається:

а) адміністративно-територіальним устроєм;

б) сукупністю державних фінансових інститутів;

в) системою органів влади в Україні;

г) адміністративно-територіальним устроєм і побудовою системи органів влади в Україні;

д) наявністю централізованих і децентралізованих фінансових відносин.

16. Бюджетна система – це:

а) сукупність бюджетів Автономної республіки Крим, обласних, районних, бюджетів районів у містах та бюджетів місцевого самоврядування;

б) сукупність державного бюджету та місцевих бюджетів, побудована з урахуванням економічних відносин, державного й адміністративно-територіального устроїв та врегульована нормами права;

в) система забезпечення напрямків витрачання коштів використання наявних закріплених джерел доходів та прав визначення пріоритетності платежів.

17. Оформлення державних позик здійснюється такими видами цінних паперів:

а) акціями;

б) облігаціями;

в) казначейськими зобов'язаннями;

г) ощадними сертифікатами.

18. Державний борг – це:

- а) сукупність зобов'язань держави перед резидентами;
- б) економічні відносини держави як позичальника з її кредиторами (резидентами та нерезидентами) з приводу перерозподілу частини вартості валового внутрішнього продукту на умовах строковості, платності та повернення;
- в) заборгованість держави всім громадянам, які тримають внутрішні державні облігації;
- г) сукупність боргових зобов'язань держави, що виникли в результаті запозичення держави на зовнішньому ринку.

19. Місцеві фінанси - це:

- а) система формування, розподілу і використання грошових та інших фінансових ресурсів з метою забезпечення місцевими органами влади покладених на них функцій і завдань, як власних, так і делегованих;
- б) витрати, що здійснюють місцеві органи влади в обов'язковому порядку за переліком, визначеним законодавством;
- в) витрати, які здійснюють місцеві органи влади на власний розсуд, на основі рішень, прийнятих їхніми представницькими зібраннями.

20. Видатки місцевих органів влади поділяються на:

- а) поточні, розвитку, на фінансування делегованих повноважень, обов'язкові, факультативні, на фінансування власних повноважень;
- б) власні, закріплені, передані, податкові та неподаткові;
- в) власні та поточні.

21. Що з наведеного далі охоплюється поняттям «страховий захист»?

- а) здійснення запобіжних заходів, спрямованих на зменшення страхового ризику;
- б) фінансування витрат на боротьбу зі страховою подією;
- в) відшкодування збитків, завданих стихійним лихом;
- г) збільшення запасів товарів з огляду на сезонність їх виробництва;
- д) утримання персоналу рятувальних служб.

22. З яких фондів складається сукупний фонд страхового захисту?

- а) резервних фондів підприємств;
- б) кредитів банків;
- в) резервних фондів, передбачених бюджетом;
- г) іноземних інвестицій;
- д) резервів страхових організацій.

23. Яке з нижченаведених тверджень щодо сутності поняття «фінанси підприємств» не є вірним:

- а) фінанси підприємств охоплюють грошові відносини, пов'язані з формуванням та використанням різноманітних грошових ресурсів;
- б) за допомогою фінансів підприємств мобілізуються і створюються фінансові ресурси для їх подальшого перерозподілу;
- в) за допомогою фінансів підприємств мобілізуються і створюються фінансові ресурси для обслуговування руху вартості ВВП на всіх стадіях

відтворювального процесу;

г) за допомогою фінансів підприємств обслуговується процес виробництва продукції (виконання робіт, надання послуг).

24. До факторів, які негативно впливають на функціонування фінансів належить:

- а) самофінансування підприємницьких структур;
- б) ринкове ціноутворення і конкуренція;
- в) активне державне втручання в діяльність підприємств;
- г) наявність нормативно-правового забезпечення діяльності суб'єктів господарювання.

25. Заощадженнями населення є:

- а) кошти, які тимчасово не використовує населення;
- б) сума грошового доходу, яка не використовується на поточне споживання і призначається для задоволення потреб у майбутньому;
- в) грошові фонди;
- г) фінансові ресурси населення.

26. Джерелом формування фінансів населення є:

- а) отриманий чистий прибуток;
- б) доходи, одержані у результаті трудової, господарської та інших видів діяльності;
- в) бюджетні асигнування;
- г) податки.

27. Тактика організації – це:

- а) короткострокові плани, які конкретизують стратегію;
- б) завдання, які треба виконувати;
- в) види робіт по досягненню цілей;
- г) плани робіт, які слід виконувати.

28. Для розроблення стратегічного плану вище керівництво організації повинно виявити:

- а) сильні сторони своїх конкурентів;
- б) внутрішні сильні і слабкі сторони своєї організації;
- в) слабкі сторони своєї організації та конкурентів;
- г) сильні сторони конкурентів.

29. Що є основною метою розробки і реалізації управлінських рішень на будь-якому рівні управління?

- а) виконання виробничих завдань;
- б) отримання прибутку;
- г) досягнення великих прибутків;
- д) досягнення цілей організації.

30. Фінансовий ринок – це механізм:

- а) утворення капіталу;
- б) використання капіталу;
- в) перерозподілу капіталу;

г) руху капіталу.

31. Фінансовий ринок – це складовий елемент:

- а) ринку продуктів;
- б) ринку капіталів;
- в) ринку ресурсів;
- г) ринку грошей;
- д) фондового ринку.

32. Міжнародні фінанси як економічна категорія – це:

а) сукупність банків, валютних та фондових бірж, міжнародних фінансових інституцій, регіональних фінансово-кредитних установ, міжнародних та регіональних економічних організацій і об'єднань, через які здійснюється рух світових фінансових потоків;

б) фонди фінансових ресурсів, які утворилися на основі розвитку міжнародних економічних (ринкових) відносин і використовуються для забезпечення безперервності й рентабельності суспільного відтворення на світовому рівні та задоволення спільних потреб, які мають міжнародне значення;

в) рух позичкового капіталу, пов'язаний із наданням валютних і товарних активів одними суб'єктами світової системи господарства іншим на умовах платності, строковості, повернення;

г) це сфера економічних відносин, які виникають при здійсненні операцій з купівлі-продажу іноземної валюти і цінних паперів, деномінованих в іноземній валюті, а також операцій з інвестування капіталу в іноземній валюті.

33. За сферою діяльності МФО поділяються:

- а) на міждержавні (міжурядові) та неурядові;
- б) на загальної компетенції та спеціальної компетенції;
- в) на глобальні, регіональні та двосторонні;
- г) на міждержавні, міждержавні з окремими наднаціональними повноваженнями і наддержавні, наднаціональні.

34. Бреттон-Вудська конференція відбулась:

- а) 1937р.;
- б) 1944р.;
- в) 1980р.;
- г) 2001р.

35. Світовий фінансовий ринок – це:

а) міжнародна мережа офіційних центрів, де відбувається купівля-продаж іноземних валют;

б) сфера, де відбувається купівля-продаж: цінних паперів, що засвідчують участь інвестора в капіталі підприємств;

в) сфера обігу боргових зобов'язань, що гарантують кредиторіві право стягувати борг із боржника;

г) система ринкових відносин, що забезпечує акумуляцію та перерозподіл міжнародних фінансових потоків.

36. Міжбанківський ринок залежно від видів угод з валютою може містити наступні сегменти:

- а) спот-ринки;
- б) форвард-ринки;
- в) ф'ючерсні ринки;
- г) своп-ринки.

Рекомендовані джерела інформації

1. Терещенко Т. Є., Заволока Л. О., Пономарьова О. Б. Страхування (у схемах, таблицях, коментарях : навч. посібник. Д.: Університет митної справи та фінансів. 2020. 221 с.
2. Фінансовий механізм діяльності аграрних суб'єктів господарювання: підручник за редакцією д.е.н., проф. Н.М. Давиденко. К.: Вид-во ЦП «Компрінт». 2016. 318 с.
3. Фінансове забезпечення аграрного сектору: вітчизняний та зарубіжний досвід : монографія за ред. Н. М. Давиденко. К. : НУБіП України. 2017. 456 с.
4. Фінанси у схемах і таблицях: навч. посіб. для студ. першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за заг. ред. В. П. Горина. Т.: Вектор. 2017. 181 с.
5. Фінанси: Навчальний посібник: експрес курс за заг. ред. Волохової І. С. Х.: Видавництво «ПромАрт». 2018. 262 с
6. Фінанси [Текст] : практикум / І. О. Лютий, С. Я. Боринець, З. С. Варналій [та ін.]; за ред. І. О. Лютого. К. : Ліра-К, 2020. 352 с.
7. Фінанси підприємств: навчальний посібник за заг. ред. Н. С. Ситник. Л.: ЛНУ імені Івана Франка. 2020. 402 с.
8. Бедринець М. Д., Довгань Л. П. Фінанси підприємств: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури. 2018. 292 с.
9. Каламбет С.В., Іванов С.В., Півняк Ю.В. Фінанси підприємств. Практикум: Навч. посіб. Дніпропетровськ: ДНІПРО. 2020. 240 с.
10. Курило О.Б., Бондаренко Л.П., Вівчар О.П., Чубка О.М. Фінанси підприємств. Підручник. К.: Видавничий дім «Кондор». 2020. 340 с.
11. Лемішко О.О. Теоретико-концептуальний базис та напрями удосконалення фінансової політики відтворення капіталу в агросекторі: монографія. Київ: НУБіП України. 2021. 620 с.
12. Любенко Н.М. Фінанси підприємств: навч. посібник. К.: Центр учбової літератури. 2019. 262 с.
13. Сокурєнко В.В., Швець Д.В., Бортник С. М., Ткаченко С.О. Фінанси підприємств: підручник. Харків. нац. ун-т внутр. справ. 2-ге вид., допов. та перероб. Х.: ХНУВС. 2022. 292 с.
14. Стойко О.Я., Дема Д.І. Фінанси: підручник. К.: Алерта. 2017. 406 с.
15. Теорія фінансів: підручник за ред. проф. В. М. Федосова, С.І. Юрія.

К.: Центр учбової літератури. 2011. 576 с.

16. Ковальчук Н.О., Гаватюк Л.С., Єрміїчук Н.І. Фінансовий аналіз: навч. посіб. Ч.: Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича. 2019. 336 с.

17. Фінанси: підручник за ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова. 2-ге вид. перероб. і доповн. К.: Знання. 2012. 687 с.

18. Фінанси: курс для фінансистів. Підручник за ред. П. Ю. Буряка, О. Б. Жихор К.: Знання. 2010. 528 с.

19. Ярошевич Н.Б. Фінанси: навчальний посібник. Л.: Видавництво "Простір-М". 2018. 298 с.

20. Говорушко Т.А. Фінанси для фінансистів: підручник. К.: Центр учбової літератури. 2013. 612 с.

21. Давиденко Н. М., Данилевська-Жугунісова О.Є. Фінанси: підручник. К.: ТОВ ЦП Компринт. 2014. 544 с.

22. Романенко О. Р. Фінанси: підручник для ВНЗ. К.: Центр учбової літератури. 2016. 310 с.

23. Шевченко Н.Ю., Мрачковська Н.К. Робочий зошит ч.1 Фінанси для проведення семінарських занять зі студентами ОС «Бакалавр» спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа». К.: ТОВ «Прінтеко». 2021. 105 с.

24. Шевченко Н.Ю., Мрачковська Н.К. Методичні вказівки для написання курсової роботи з фінансів. К.: ТОВ «Прінтеко». 2021. 15 с.

25. Шевченко Н.Ю., Мрачковська Н.К. Робочий зошит ч.2 Фінанси для проведення семінарських занять зі студентами ОС «Бакалавр» спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа». К.: ТОВ «Прінтеко». 2021. 98 с.

26. Конституція України: №254к/96ВР Прийнята на V сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=254%EA%2F96-%E2%F0>.

27. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?user=a&find=1&typ=21>

28. Митний кодекс України від 13.03.2012 № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>

29. Податковий кодекс України: Закон від 02.12.2010 №2755-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 15-16, № 17

30. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування від 09.07.03 р. № 1058-15 (зі змінами і доповненнями): Закон України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1058-15>

31. Про місцеве самоврядування в Україні від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР: Закон України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=280%2F97-%E2%F0>

32. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність від 21.12.2017 № 2258-VIII: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2258-19>

33. Про банки і банківську діяльність від 07.12.2000 р., № 2121-III: Закон України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>

34. Про господарські товариств» від 19.09.1991 р., № 1576- XII: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1576-12>
35. Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні від 30.10.1996 № 448/96-ВР: Закон України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448/96-вр>
36. Про Національний банк України від 20.05.1999 р. №679- XIV: Закон України. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14-13
37. Про страхування від 07.03.1996 № 85/96-ВР: Закон України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-вр>
38. Про цінні папери і фондовий ринок № 3480-IV: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3480-15>
39. Про Державний бюджет України на 2023 рік № 2710-IX: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2710-20#Text>
40. Про Державну фіскальну службу України: Постанова КМ України від 21.05.2014 р. № 236. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236-2014-%D0%BF#Text>
41. Про Положення про Державну казначейську службу України»: Постанова КМ України від 15.04.2015 р. № 215. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/215-2015-%D0%BF#Text>.
42. Про зовнішньоекономічну діяльність 959-XII: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/959-12>.
43. Офіційний сайт Президента України. URL: <http://www.president.gov.ua/>.
44. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua/>. Офіційний сайт Державної казначейської служби України. URL: <http://www.treasury.gov.ua>
45. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
46. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України. URL: www.kmu.gov.ua/
47. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: www.mf.gov.ua/
48. Офіційний сайт НБУ. URL: <https://bank.gov.ua>
49. Офіційний сайт Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>.